

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Тюбешиу

Сёз муратланы эм инвестицияланы юсюнден баргъанды

КъМР-ни-Башчысы Казбек Коков Къабарты-Малкъар Республиканы РФ-ни Федерация Советинде сенатор Улбашланы Мухарбий бла тюбешгенди, деп билдириледиле республиканы оноучусуну МАХ-да каналында.

Тюбешиуде ал кезиулеге этилген муратланы, республикалы бюджетни толтурулууну, ырысхы тыюуну, регионну инвестиция онгларын кётюрюуну юсюнден соруула сюзюлгендиле.

Андан сора республика социал жаны бла магъаналы соруулары тамамлау бла байламлы аслам санда кырал проектлеге бла тюрлю-тюрлю федерал программалагъа тири кыатышханыны юсюнден сёле-

шингенди. Дагъыда энчи аскер операциягъа кыатышханлагъа болушлукъ этиуну юсюнден соруугъа

аслам эс бурулганды.

Республиканы башламчылыклары федерал даражада тамамларгъа

тири кыатышханы ючюн сенаторгъа ыразылыгъымы билдиргенме, деп айтылады билдириуде.

КъМР-ни Башчысы

Айырыу – хар инсанны да конституциялы эркинлигиди

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков юй бийчеси Лиана бла айырыулагъа биринчилени санында кыатышхандыла. Ала Нальчикде 1-чи номерли гимназияда 123-чю номерли айырыу участкада этгендиле сайлауларын.

Регионну оноучусу къол кётюрюуге кыатышыу, конституция берген онгла бла хайырланыу артыкъда магъаналы болгъанын чертгенди.

- Айырыу – хар инсанны да конституциялы эркинлигиди. Биз кыралыбызны жашауунда магъаналы соруулары тамамлагъанда, бирлигибизни кёргюзтюрге керекбиз. Мен акъыл этгенден, хар адам да эркинликлери бла хайырланыргъа, кыралны къадамына кыатышыргъа керекди, - дегенди Казбек Коков.

Къол кётюрюу

Жамауат къараучула да тинтедиле

Къабарты-Малкъарда, битеу кыралда, РФ-ни Кырал Думасыны эмда КъМР-ни жер-жерли самоуправление органларыны депутатларын айырыуну биринчи кюнү башланганды. 18 сентябрьде регионну битеу шахарларында бла эллеринде айырыу участкала эрттенликде 8.00 сагъатда ачылгандыла.

Сайлау тюзлукъ эм ачыктылыкъ бла

бардырылырын 1700 жамауат къараучу тинтгендиле. Къол кётюрюу бардырылган жерледе видеокамерала орнатылгандыла.

18, 19, 20 сентябрьде кеслерини сайлауларын республиканы 550 минг инсаны эталлыкдыла. Аладан 7 минг бу магъаналы ишге биринчи кере кыатышхан жаш адамладыла. 8 минг

инсан сайлауларын юйлеринде этерге суйгенлерин билдиргендиле.

КъМР-ни Айырыу комиссиясыны келечиси Бийкъанланы Заур билдиргенде, быйыл биринчи кере болуп, къол кётюрюу къалай баргъанын тинтиуге КъМР-де Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченныйни аппаратыны келечилери да кыатышадыла.

«Музыка жаралы
жюрекни дарманыды»

10 бет

Къоркъуусузлукъну
жоруклары
кыйтаргандыла

11 бет

Къабарты-Малкъар
Республиканы
Башчысы К.В. Коковну
Адыглары (черкеслилени)
кюнү бла
АЛГЫШЛАУУ

Къабарты-Малкъарны хурметли жамауаты! Багъалы жерлешлерим! Сизни Адыглары (черкеслилени) кюнү бла алгышлайма!

Бу байрам адыг халкъны битеу тарых жолун, аны жетишимлерин белгилейди, ол Къабарты-Малкъарны жеринде жашагъан халкъланы шухлукларыны бла кыарындашлыкларыны белгиси болуп, аланы бююнлюкге бла келлик кюннге бирлешген жууапылыклары кёргюзтеди.

Президентибиз Владимир Владимирович Путинни оноуу бла Россейни халкъларыны бирликлерини жылы бардырылган жылда белгилейбиз бу жол биз аны.

Кыралыбызны кёп миллетли юйюрюнде адыглагъа ышангылы айнырча, кеслерини энчиликлерин, ёз тиллерин, бай тин эм маданият хазналарын сакъларча кенг онгла чыгъадыла.

Биз тюрлю-тюрлю къадаар айланлагъа да кыарамагъанлай, бир кере этген сайлауларына кертичилей къалып, Ата журтха керти къуллукъ этген ата-бабаларыбызны уруш аулакылада эмда урунууда болдурган жигитликлери бла ёхтемленебиз, бююнлюкде да Россейни башха-башха регионларындан келечиле бла бирге энчи аскер операцияны тийресинде Ата журтбузну жалынчаксызлыгын бла къоркъуусузлукъну кёруулагъан жерлешлерибизни кишиликлерине да сыйнамыс бла кыарайбыз.

Бирлики бла келишиулюкню, адет-тёрелерибизни, кыйматларыбызны сакълап, биз хар кыйынлыкдан ёталлыкыбызгъа, ёз Къабарты-Малкъарны бла деменгили кыралыбызны тийишли келлик кюнун жалчыталлыкыбызгъа толу ийнама.

Битеу жюрегимден республиканы адамларына саулыкъ-есенлик, ырахатлыкъ эмда огъурлулукъ тежейме.

Телефонугъуз бла бу QR-кодну хайырлана, «Заман» газетге 2027 жылны 6 айына жазылыргъа онг барды. Алайды да, жазылыгъыз, келир жылда да газет бла бирге болуругъузну излейбиз!

Сайлаула

Татьяна ЕГОРОВА: «Кыралны законла чыгъарыучу баш органыны магъанасы ёседи»

КъМР-ни Парламентини башчысы **Татьяна Егорова** РФ-ни Федерал Жыйылыууну Кырал Думасыны 9-чу чакырылыууну депутатларын эм КъМР-ни жер-жерли самоуправление органларыны келечилерин айыруга къатышханды. Аны юсюнден бизге Парламентни пресс-службасындан билдиргендиле.

Къабарты-Малкъар кырал университетеде кырулгъан 147-чи номерли айыруу участкагъа законла чыгъаруучу органы башчысы эри бла бирге келгенди.

Сайлаун этгенден сора, Татьяна Егорова журналистле бла ушакъ бардыргъанды. Ол Кырал Думаны депутатларын айыру кыралны ич политика жашауунда артыкка магъаналы иш болгъанын чертгенди. Бютюнда шөндюгю заманда,

- Президент Владимир Путин айтханыча, Россия энчи аскер операцияда салган борчла барысы да толтурулукдула. Алай болур ючюн а, миллет саулай бири-

Депутатла кыйматлы соруулары тамамларгъа кытышырыкыдыла

Черек районанда жашагъанла эрттенлик-де сагъат сегиз болгъанлай, РФ-ни Къыр-ал Думасына бла жер-жерли самоуправле-ние советлеге депутатлары сайлау бла байламлы айырыу уацаткалагъа келгенди-ле. Районну администрациясыны башчы-сы **Къулбайланы Алан** къол кётюргенли-инчеде биринчилени санында болгъанды. «Къашхатауда жашагъаным себепли, ай-ырыу уацаткага келип, къол кётюргенме. Районда сайлаулагъа къатышыргъа эр-кинликлери болгъанла юч коннюн ичнде кеслерини инсан борчларын толтурургъа онглары барды. Ол жумушну тамамласа-

гирге керекди. Анга уа росейли парламентде бирлик себеп боллукъду. Къырал Думаны алгъын чакъырылуу къыралны жашауунда магъаналы сорууланы сюзгенде, биригиуню юлгюсюн кѣргюзтгенди. Жангы чакъырыудан да жамауат аны сакълайды. Бизге битеу запад дуния чюйре болгъан сынаулу кезиуде къыралны законла чыгъарыучу баш органыны магъанасы бютунда ёсгенди. Ол себепден хайырлы, тюзлюклю, заманнга бла къоркъуулагъа жууапла берген законла керекдиле. Ол а биз Къырал Думаны жангы къауумун къалай сайлагъаныбызгъа кѣре боллукъду. Бизни айырыучула, битеу болумланы ангылап, хар замандача, тири бол-

лухъларына, айыруу участкалагъа келип, сайлауларын этериклерине ишексизме, дегенди Татьяна Егорова.

Парламентни башчысы Къабарты-Малкъарны жер-жерли самоуправление органларыны депутатлары айырылгъанлары энчи жумуш болгъанын айтханды. Къыралгъа ышаныулукъ, инсанланы ырахматлы жашаулары, тамблагъы кюннге ийануы аланы ишлерине кёре къурылгъанларын белгилегенди.

- Жарсыулары, тилеклери бла адамла бек алгъа алагъа барадыла. Аны ючюн жер-жерли самоуправление советлеге билимли, тири, халкъны жашауун игилендирирге сюйген адамланы сайларгъа керекди. Алай боллугъуна толу ийнанам, - деп къошанды.

Эсигизге салайыкъ, къол кётюрюу 19, 20 сентябрьде андан ары барады. Айыры участка ингирде 20.00 сагъатха дери ишлейдиге.

ла, аны бизни районнга, республикагъа, саулай къыралгъа да уллу магъанасы барды», - дегенди район башчы.

Дагыда Къулбай улу айырыуланы кезиунде Къырал Думаны эм жер-жерли органланы самоуправление советине депутатла сайланырыкъдыла, ала халкъгъа керекли магъаналы сорууланы тамамларгъа къатышырыкъдыла, деп чертгенди.

Черек районда кьол кётюрюк тири бардырылады, айырыу уастка комиссияла ишлерин тохташдырылгъан мардалагъа кёре бардырадыла, деп айтылады билдириуде.

Айырыулары биринчи кюню Былымда 341-чи айыру бёлүмде концерт программа бла бирге бардырылганды. Ары келген адамлары алларында элги Маданият ююне тепсерге, жырларга жорюнг сабийле жырла айтхандыла.

назмұла окъугъандыла, тепсегендиле.

«Мени кыралым – мени сайлауум» деген концерт программага кырай, адамла зауукълукъ алгъандыла. Айыры-уланы биринчи кюню Быллымда жарыкъ байрам халда ётгенди.

Парламент

Адамланы улоуда жүрүтүүнү низамы сюзюлгенди

КъМР-ни Парламентини башчысы
Татьяна Егорова законла чыгъары-
учу органны президиумуну кезиулю
жыйылыуун бардырганды. Аны
сюжуден бизге Парламентни пресс-
службасындан билдиргендиге.

Депутатла «Халкыны пассажир транспорта, шахарлада ток бла ишлеген транспортда эм темир жол транспортда жүрютюуну кыраууну юсюнден» КМР-ни законун тюрлениуле кийириуну юсюн-

тябрьде бардырыргъа келишгендиле.

Депутатла кыралны башха регионларыннан келген законодательный башламчылыкъланы сюзгендиле. Алада РФ-ни Агъач эм Урунуу кодекслерине тюзетиулени юсюнден барады сёз.

Магъаналыгын белгилеп, депутатла Удмурт Республикасы Къырал советини РФ-ни жарыкъландыруу министри Сергей Кравцовха тилегин къабыл кѳргендиле. Сѳз 6 жылдан бла 6 айдан

ден» республикалы законну 2-чи статьясына түрлениүүлени сюзгендиле.

Промышленность, транспорт, связь эм жол мюлк комитетни башчысы Марат Калмыков аңгылатханыча, федерал излемлеге кийирилген тюрлениуле бла байламлы, пассажирлени жүрютюуге эркинлик берген документлени, маршрутун карталарын жарашдырууну, бу жумушланы электрон амалгъа кёчюрюуну низамы быйыл 1 сентябрьде кычюне кириге керек эди. Болсада, тюзетиуле кийирилип, аны 2028 жылда 1 мартха кёчюргендиле.

Законопроект депутатлагъа эм сейир-
лери болгъан органланы къарауларына
берилгенди.

Президиумну келечилери Парламентни пленар жыйылыуун 30 сен-

кичи эмда 8 жылдан тамата сабийлени битеулю билим бериу организациялагъа окъуугъа алыуну бир низамгъа келтир-
уню юсюнден барады.

Тюрлю-тюрлю бѣлѣмде жетишим-
ле болдургъан инсанланы КЪМР-ни
Парламентини Сыйлы грамотасы бла
саугъалауну юсюнден оноу къабыл кѣ-
рюлгенди.

«Тюрлю-тюрлю соруула» бөлүмдө Законла жарашдыруу эм жер-жерли самоуправлянияны соруулары жаны бла комитетни башчысы Борис Мальбахов «Басхан шахарны юлгюсюнде КЪМР-ни шахарларыны социал-экономикаларын айнытыуу соруулары» жаны бла «комитетни сагыатында» чыгарылган эсгериуле кылай тамамланганларын билдиргенди.

Къурнуш

Кёп фатарлы юйлени халларына къайгъыра

Къабарты-Малкъар Республикада 2019 жылдан башлап, шёндюге дери битеу да 695 кёп фатарлы юй тынгылы жангыртылгъанды. Ишлени кезиулеринде аланы тыш къабыргъаларына, башларына, лифт оборудованяларына, сора жылуу, суу, газ бал жалчытхан системаларына ремонт этилгенди.

Тийишли программаны хайырындан жашау журтлада кьоркьуусулукь эмда таплыкь ышанла игиленгендиле, аланы хайырланыу болжаллары уа кёбюрек заманнга созулгъанды. Аслам жылны

жыйылган сынам жашау журт фондну
жангыртуу ишин тынгылы бардырырга
онг береді.

Келир жылны юсюнден айтханда уа, сагъынылган программагъа 208 кѣп фатарлы юй киргенди. Алада асламысында башларын жангыртуу неда алышуу ишле бардырыллыкъдыла. Аны хайырындан жашау журтла хауа болумладан сакъла-нырыкъдыла, сууукъ кезиуледе жылуу да артыгыз бла къоратылыкъ тыйюлдо.

УЛБАШЛАНЫ Мүрат.

Правительство

Кадрла жаны бла кытлыккыны кетериу амаллазга кыаралзганды

Къабарты-Малкъарны Правительствосуну Председатели Мусукланы Алий Правительствону кенгешин видеоконференция халда бардырганды. Анда талай министерствону эмда ведомствону проектлерине кыаралзганды, ол санда инфраструктура, спорт, иш хакъла эмда социал жаны бла себеплик этиу бла байламлы соруула сюзюлгендиле.

Бегимледен бири бла КъМР-ни Экономиканы айнытыу министрствосуну бойсунуунда ишлеген кырал учреждениялада урунганланы айлыкъларын 10 процентге кетюрге оноулашхандыла. Ол кеси да республиканы Башчысыны алгъаракъда чыкыгъан буйругъуна тийишлиликде этиледи.

Эсигизге салайыкъ, Казбек Коков бюджет бөлүмде урунганланы айлыкъларына 2021 жылдан башлап, хар жыл сайын онушар процент кшошаргъа оноу этген эди. Быйыл аны хайырын билим бериу, саулукъ сакълау, маданият, спорт эм талай башха тюрлю учреждениялада ишлеген 40 мингден артыкъ адам кёргенди.

Хасания элде спорт залны тегерегин тапландыргъа 12,8 миллион сом бөлүрге келишгендиле. Бу объект эркин тутушудан регионда олимпиада резервни спорт школуну иелигиндеди. «Къабарты-Малкъар Республикада физкультураны эмда спортну айнытыу» кырал программагъа бу оноу бла байламлы тийишли тюрлениуле кийирилгендиле.

Кенгешде дагъыда сакъатланы иш бла жалчытыу жаны бла республикалы закондательствону кыралны бу

жаны бла жангы излемлерине келиширча этерге оноулашхандыла. Тюрлениуле ишчи жерле бла жалчытыуну, 1-чи кыауумгъа кирген сакъатланы эмда СВО-ну ветеранларын ишге орнатыуну эсеплеуню юсюндендиле. Отчётланы уа энди «Россейде иш» платформа бла жиберирге керек боллукъду.

Кадрла жаны бла тюрлениуле болгъаны себепли, республикада организацияланы келир кюз-кыш кезиуде ишге хазырлаугъа кёз-кыулакъ болгъан комиссияны эмда КъМР-ни Урунуу эм социал кыоруулау министрствосуну коллегиясыны кыауумлары жангыдан кыуралзгандыла.

Сюзюуге чыгъарылган законладан бирини проектинде акъылбалыкъ болмагъанлагъа осуилукъ эмда попечительство этиу, сора ёксюз сабийлени жашау журтла жаны бла эркинликлерин кыоруулау борч жер-жерли самоуправление органланы юслеринден кетериллиги белгиленгенди. Энди аны бла регионну Урунуу эм социал кыоруулау министрствосу кюреширикди.

Бу проект РФ-ни Президентини буйругъу бла осуилукъ органланы ишлерин

игилендирир хыйсапда жарашдырылганды. Берилген жумушла эмда иш тап эм тынгылы болурча, алагъа бир кёзден кыараргъа эмда тийишли мардала кийирирге керекди. Жер-жерледе уа социал жумушланы тамамлагъан аралада психология жаны бла себеплик этип, сабийни юйюрге алыргъа хазырлап турлукъдула.

Квота бла окъуугъа жиберилген инсанланы онгдуруу жаны бла бегим кыабыл этилгенди. Алагъа кырал стипендия төлеп турлукъду, кесин да жыл сайын кетюрюлюкдю. Сейирлери болгъанла быладыла: КъМР-ни Жарыкъландырыу эм илму, Саулукъ сакълау, Цифралы айнытыу министрстволары, Ветеринария управлениясы. Иш бла уа мектепле, медицина учрежденияла эмда КъМР-ни В.М. Коков атлы аграр универ-

ситети жалчытырыкъдыла.

Бюгюнлюкге математикадан, информатикадан, орус тилден бла адабиятдан устازلаны, биринчи эмда кшошакъ билим берген педагоглары, информация кыоркыуусулукъ жаны бла специалистлени, дефектологлары, сора ветеринарлары эмда ветеринар-санитар экспертиза бла кюрешгенлени хазырларгъа келишимле этилгендиле.

Бу иш кадрла жаны бла кытлыккы толусунлай тауусулгъунчу дери бардырыллыкъды. Аны кыурагъанла окъуугъа бу халда орналган студентлени саны жыл сайын эм азындан 10 процентге кёбейе барлыгын сакълайдыла. Бу амал бюджетни ырысхысын аяулу кыоратыргъа, специалистле республикада, ол санда узакъ элдеде кыалырча этерге онг берликди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Жангылыкъла

Хасанияда төрт орам тапландырылады

Элде Брестская, Киевская, Летняя эмда Тогуза улу атлы орамлада жангыртыу ишле бардырыладыла; битеу да 2,3 километр узунлукъда мадар этиледи. Аны чеклеринде специалистле бордюор ташла бла энчи белгиле орнатырыкъдыла.

Ары дери уа жангы асфалыт жайып чыкыгъандыла. Сора кыююланы бирлерини башларын алышхандыла, башхаларын а тап халгъа келтиргендиле. Энди Киевская орамда ишле бардырыла турадыла. Ахырында аланы барында да жангы асфалытда ызла саллыкъдыла эмда жол белгиле орнатырыкъдыла. Летняя эмда Киевская орамланы бир-бир жерлеринде уа жалгъан тыйгычла да боллукъдула.

Огъары Басханда мектеп жангыртылады

Элбрус районда Огъары Басхан элде Теммо улу атлы орта школда тынгылы жангыртыу ишле андан ары бардырыладыла. Окъуучулагъа бу мекамда 120 жер барды, ол кеси да 1930 жылда ишленгенди, аны себепли анга ремонт этмей боллукъ тыйюл эди.

Бюгюнлюкге специалистле аны тапсыз неда эски болган жерлерин чачхандыла, энди башын, отоу тюплерин жарашдыра турадыла. Сора тыш кыабыргъаларын эмда жылыу бла жалчытхан системасын жангыртырыкъдыла, терезелерин алышырыкъдыла, отоуларында ремонт этерикдиле. Аны ашханасы да тынгылы болуп, шёндюгю оборудование бла жалчытылынырыкъды.

Ишле бары да «КъМР-де билим бериуню школ системасын

жангыртыу» регион программаны чеклеринде бардырыладыла, мектеп бу жылны ахырына дери хазыр боллукъду.

Нальчик сууну жагъасы айбатланады

Республиканы ара шахарында Нальчик сууну Осетинская эмда Идаров атлы орамла бла чекленген кесегинде жагъасында тапландырыу ишле бардырыла турадыла. Кыурулушчула жолчукъну жанларын бордюор ташла бла бегитип бошагъандыла, энди уа асфалыт жайып башлагъандыла. Сора электрокючню аяулу кыоратхан чыракъла орнатадыла. Хар нени да быйылны ахырына тамам этерге керекдиле.

Сют жарашдырыуну ёлчемин ёсдюргендиле

Къабарты-Малкъарда сют жарашдырыу бла кюрешген предприятияла быйылны биринчи жарымында, озгъан жылны тийишли кезиюу бла тенгешдиргенде, сютно – 13, андан жарашдырылган талай тюрлю ашарыкъланы – кёп кыалмай 16, бишлаккыны эмда хумужуну уа 13,7 процентге аслам чыгъаргъандыла, деп билдиргендиле КъМР-ни Эл мюлк министерствосундан.

Сют продукциядан сора да, татлы ашарыкъланы (+29%), кыйималаны (+31%), крахмалны (+1%) эмда мал ашланы (+48,6%) чыгъарыу кёбейгенди. Аш-азыкъланы производствосун ачыкъланган кёрюмдю быйыл биринчи жети айны ичинде 107,1 процент болганды.

ОМАРЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Иги кесек техника кыоллу болзгандыла

КъМР-ни Эл мюлк министерствосундан билдиргенлерича, жерчиликде урунганла эмда башхала арт беш жылда 750 чаккылы жангы трактор бла комбайн сатып алгъандыла. Аны бла бирге тюрлю тюрлю оборудованиядан да мингден асламы бла жалчытылыннгандыла.

Быйыл да энчи техника жангыртыу бла байламлы иш тири барады, ол санда жылны башындан бери жерчиликде кыармашханла 91 трактор бла 2 мирзеу

оргъан комбайн кыоллу болгъандыла.

Эсге сала айтсакъ, арт жыллада регионда энчи техника бла жалчытыу ахшы кёрюмдюге чыкыгъанды. Ол шарт жерчиликде урунганла техниканы бар тюрлюсю бла сылтаусуз болгъанларын ачыкълыйды. Андан сора да, аланы дайым жангыртыла баргъанлары уа бёлюмню айнытыугъа уллу кыошумчулукъ этгенин да энчи белгилерчады.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Болум

Солуу кезиулерин зауукълу ётдюрюрча

Нальчикни жер-жерли администрациясыны оноучусу Азаматгерий Ашхотов шахарны тапландырыу бла байламлы ишле кыалай бардырылгъанларыны юсюнден билдириу этгенди.

Шахарны тапландырыу магъаналы жумушладан бириди, ол не заманда да инсанланы тилеклерине эм планнга кёре бардырылады. Бизни борчубуз шахарда жашагъанлагъа кыоркыуусуз эм заманны излемине келишген онглары кыурауду.

Аслам эс жамауат тийрелени айнытыугъа бурулады. Карашаев атлы орамда кыралны эм энчи адамланы ырысхыларына эки жангы майдан ачылганды.

Ала шёндюгюлю болумлагъа келишген, тийишлисича тапландырылган жерледиле. Энди сабийле эм абаданла да бирге солуу заманларын, спорт бла да кюреше, кыоркыуусуз болумлада зауукълу ётдюрюрге боллукъдула.

Энчи ыразылыккыны «Абсолют Банкны» правленини таматасына Аслан Шогеновха билдиреме. Ол, туугъан шахарын айбатландырыргъа, сагъынылган проектни да жашауда бардырыргъа уллу кёллю болмай, тири кыатышханды. Биригип ишлеуню хайырындан Нальчикде жашагъанлагъа деп магъаналы сорууланы тамамларгъа онгла чыгъадыла.

Мындан ары да шахарда жашагъанлагъа тап онгла кыурау иш тири бардырыллыкъды. Адамла юйюрлери бла сыйюп солурча айбатландырылган жамауат тийреле андан да кёп боллукъдула, деп айтылады билдириуде.

Билим

Окыуучуланы саулукулларына — энчи эс

Билим бериуде 2027 жыл «Школчуланы саулукулларыны жылы» деген белги бла озарыкъды, деп белгиленгенди. Аны юсюнден РФ-ни жарыкъландырыу министри Сергей Кравцов Ата-ана комитетлени экинчи битеуросей съездлеринде билдиргенди. Анга уа «Россия» Миллет паркда 600-ден аслам адам кыатышханды.

Тюбешиюну кезиюунде «Школчуланы саулукулларыны жылыны» юсюнден билдирилгени бла бирча, окыуучуланы саулукулу жашау этиуню энчиликлерине, амалларына да юйретирге тийишлисича чертилгенди. Школчулагъа деп тутухчулуккыну «исси ызы» кыурааллыккыды, сабийле анда даулаш чыгъарган болумланы юслеринден айтыргъа, себеплик излерге да боллукъдула.

Минпросну башчысы чертгенича, Битеуросей ата-ана комитет Президент Владимир Путинни оноуу бла кыуралганды. Сергей Сергеевич ведомствогъа ата-аналаны оюмлары не заманда да сейир болгъанын, ала айтхан затлагъа эс бурулмай кыалмагъанын да ангылатханды. Аллай болум а арада байламлыккыны кючлегенин да белгилегенди.

Жыйылыуну кезиюунде окытууну, тарихли технологияланы, инклюзиялы билим бериуню юсюнден ата-аналаны жанындан соруула кёп болгъандыла. Ала бла байламлы жууапла уа «Министрге ата-аналадан соруу» деген чат-ботну себеплиги бла регионланы кеслерини болушлукъларында берилликдиле.

Тюбешиюну чеклеринде билим бериуде бет жарыккылы урунганланы кыауумна РФ-ни Жарыкъландырыу министрствосуну ыразылыккы кыагытлары, «Билим» россейли жамауат биригиуню да саугъалары берилгендиле.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

20 сентябрь – Адыглары (черкеслилени) күню

Ахшылары сыфатлары таша ёмюрлюк этгенди

ГИТЧЕ ЭЛДЕН – УЛЛУ ДУНИЯГЪА

«Заман» газетде уа байрамны чеклеринде адыг халкыны белгили адамлары бла шагъырей этиу төре болганды. Бюгюн сизни белгили скульптор Михаил Тхакумашев эм аны чыгъармалары бла шагъырей этерге сюебиз.

Михаил Тхакумашев – КъМР-ни искусствосуну сыйлы къуллукъчу-суду, РФ-ни сыйлы художнигиди. Аны фахмусу кеп тюрлю саугъа-ла бла белгиленгенди. Аланы араларында «Знак почёта» эм «Къабарты-Малкъарны аллында кыйыны ючюн» орденле энчи жерни аладыла.

Ол тыш кыраллы, битеусоюз, битеуроссей кёрмючлеге кыатышханды, аны чыгъармалары республиканы шахарларыны бла эллерини орамларын жасагъан бла бирге, Москва, Ростов областьда, Краснодар эм Ставрополь крайлада, Курскда, Къарачай-Черкесде, Адыгеяда, Ингушетияда сакъланадыла. Аны чыгъармачылыккы дунясына жолу уа Терк районда гитче къабарты эл Арикден башланганды.

ХАЙЫРЛЫ СЫНАУ

М.Тхакумашев 1927 жылда 12 июльда тууганды. Аны анасы Хани Цуковна къобуз сокъганды. Атасы Хамид Асламбекович школда къабарты тилни бла адабиятны устазы болганды. Аны бла бирге сабийлени сурат ишлерге юйретгенди, географиядан дерсле бергенди: ол жыллада элдеде устазла жетмегенди.

«Бир жол атам манга баппушну суратын ишлерге юйретгенди, – деп эсгериучю эди Михаил Хамидович. – Ол сынау хайырлы болганды – мен кёргеними суратын ишлеп башлагъанма: атны, ийнеки. Артда китаплада, журналлада суратланы кёчюрюп тебирейме. Аланы кёргенле кыалай бек ушатаса, деп сейир этгенди. Ма алай бла манга школда стенгазеталаны хазырларгъа ышанадыла».

Атасы жашыны фахмусун айнытыргъа кереклисин анылап, аны ишлерин белгили художник Николай Гусаченкогъа кёргозте-

Адыглары (черкеслилени) күню 20 сентябрьде белгиленди. Бу байрам 2014 жылда 12 августда КъМР-ни Башчысыны Указы бла кыай кёрюлгенди. Ол жаны бла башламчылыккыны жамауат биригиуле этгенди.

Бу күн адыг халкъланы бирликлерини, миллетни тилин, тарыхын, төрелерин сакълауну белгиси болганды. Анга аталып, республиканы битеу районларында концертле, кёрмючле, халкыны тарыхыны юсюнден дерсле, эришиуле кыураладыла.

ди. Ол Нальчикде Пионерлени юйюнде художестволу студияны бардыргъанды, республикада кеп жаш адамлагъа чыгъармачылыккы жол ачханды, дерге боллукъду. Аланы арасында Михаил Хамидовичге да.

БИРИНЧИ АТЛАМЛА

Уллу Ата журт урушдан сора жыллада республиканы власть органлары жаш адамлагъа билим бериуню баш борчладан бирине санагъанды. 1948 жылда Михаил Тхакумашев Моллаланы Барасбий эм Михаил Кумахов бла Ростовда художестволу училище-ге киредиле. Алай бир кесекден Михаил Кумахов окъууну кыояды – киномеханик усталыккыны сайлап. Эки жыл бла жарымдан Моллаланы Барасбий Москвада театр вузгъа кирип, ары кёчеди.

1953 жылда училищени тауусхандан сора, Тхакумашев Нальчикке кыайтады. Алай бла аны чыгъармачылыккыны узун жолу башланады – 70 жыл тенгли!

Кёрмючлеге кыатышыуну сынаун ол бир жылдан алады. Биринчи ишлерини санында ол анасыны суратын кёргозтеди: битеу аналаны кыйыныларына берилген хурметни белгиси.

Биринчи автор кёрмючюне уа ол кыйчуну эки скульптурасын ишлейди. Аланы Мытищи шахарда жезден кыядыла. Аладан бирин РСФСР-ни Маданият министрствосу сатып алады, бюгюнлюкде ол Москвада Революцияны музейинде сакъланылды.

Михаил Хамидович скульпторла Коненковну, Манисерни ишлери бла бирге аны чыгъармасы альбомгъа тюшгени бла бек

ёхтемленгенди. Аны уа ол Со-зайланы Тачуну сыфатындан иш-легенди. «Тачуну асфальт сала тургъанда кёреме. Аны санлары, бети мени сейирге кыалдырадыла. Алай Тачу, керти муслийман адамча, суратын ишлетирге артык ыразы болмады. Жаланда жырчы Беппайланы Сергей кыатышхандан сора унагъанды», – деп эсгериучю эди автор.

Белгили скульпторла, художникле бла байламлыккыла жюрютгенди, аланы арасында СССР-ни Художестволу академиясыны келечилери Г. Нерода, Л. Кербель, А. Файдыш, М. Бабуринов, В. Ватагин, О. Комов, Г. Шульц, З. Азгур, М. Аникушин, Ю. Чернов. Тюрлю-тюрлю кёрмючлеге кыатыша, СССР-де, тыш кыраллада белгили скульпторла бла да танышады.

ЧЫГЪАРМАЛАРЫНДА – БИРЛИК

Михаил Хамидовичге жаланда къабарты миллетни адамы деген терс болур. Жез, сослан таш, мермер аны кыолларында республиканы халкъларыны тиллеринде сёлешедиле. Аны чыгъармаларында халкъланы бирликлерине итениулук кёрюнеди.

Къабарты халкыны хурметли адамлары Бекмурза Пачевни, Али Шогенцуковну, Алим Кешоковну, Тимбора Мальбаховну, Шора Ногмовну; малкъар халкыны ёхтемлик адамлары Къулийланы Къайсыны, Мечиланы Кязимни, орус адабиятны классиклери Александр Пушкинни, Михаил Лермонтовну эсертмелери Нальчикни орамларын жасагъандыла.

Республиканы ара шахарына кирген жерде 115-чи атлы аскер дивизияны батыр аскерчилерини хурметлерине салынган мемориалда Ата журтубуз ючюн жан берген төрт мингден аслам аскерчини – къабартылыланы, таулуланы, башха миллетлени уланларыны, сыфатларын таша ёмюрлюк этгенди.

КАВКАЗ ТАУЛАГЪА КЪАРАЙДЫ

Аны чыгъармачылыккында Къабарты-Малкъарны халкы поэти, СССР-ни Ленин атлы эм

Къырал саугъасы бла саугъаланган Къулийланы Къайсынга аталган ишлери энчи жерни аладыла. Поэт бла Михаил Тхакумашев таныш болгандыла.

2003 жылда 4 ноябрьде – Къайсын Шуваевични туугъан күнүнде – Нальчикде аны атын жюрютген проспекте поэтни эсертмеси ачылганды. Автор аны шинтикде олтуруп суратлайды, инбашына пиджагын атып. Къайсын төртметрлик бийикликден узакъгъа, жюрегинден сыйген Кавказ таулагъа, кыарайды.

Къайсыны Чегемде юйюнде кыабырында эсертмени да Михаил Хамидович ишлегенди. Ол поэтни жарыккылыгын, адамлыккынын, чомартлыккынын, ич дунясыны ариулугъун ачыккылагъанды.

Малкъар адабиятны мурдорун салган акылман Кязимни да ишлегенди скульптор: аны туугъан эли Шыккыда (1976 ж.) эм Бызынгыда (1980 ж.). Автор Кязимни акылманлыккынын, аны терен оюмлулугъун кёргозгенди.

Михаил Тхакумашевни чыгъармачылыккынын тинтген алимле аны республиканы хар инсананы жууккы болганын, ол заманны, жашауну кёргозгендин, адамны ич дунясын таша, темирде ачыккы этгенин белгилейдиле. «Къулийланы Къайсыны, Али Шогенцуковну, Алим Кешоковну, Юрий Темиркановну эм кеп башхаланы эсертмелери, республиканы эм Россейни шахарларыны музейлеринде сакъланып, Къабарты-Малкъарны, Шимал Кавказны, битеу кыралны да чыгъармачылыккы хазнасыны магъаналы кесеги болгандыла», – деген эди кёрмючледен биринде сёлеше, искусствовед Неонила Сундукова.

Михаил Хамидович дунясын 2021 жылда 4 апрельде алышханды. Бюгюнлюкде КъМР-ни Архив службасыны жангы тарыхны арасында Михаил Тхакумашевни фонду кыуралганды.

ТИКАЛАНЫ Фатима
хазырлагъанды.

Жетишимле

Алчылары санына кыошулгъандыла

Къабарты-Малкъарны турист бренди эмда «1 КъМР» каналны телевидение репортажы даражалы эришиуледе биринчи жерлени алгъандыла. Махачкъалада «Gold Brand» эм «Диво России» эришиулени финал урумларында республиканы проектлерин КъМР-ни Минкурортларыны жамауат бла байламлыккыла эмда маркетинг бёлюмюню таматасы Ольга Погребняк эмда «Къабарты-Малкъар» ВТК-ны информация редакциясыны корреспонденти Залина Суанова туура этгенди.

Къабарты-Малкъарны турист бренди Турист брендлени «Gold Brand» халкыла аралы эришиюнде биринчи жерни алгъанды («Регионну бренди» бёлюмде). Анга экспертле бийик багъа бергенди, аны жангычылыккынын, профессионал халда толтурулганын белгилеп.

Турист видеоланы «Диво России» битеуроссей эришиуню бийик саугъасын а «Къабарты-Малкъар» ВТК-ны («1 КъМР» телеканал) «Таула сезимле саугъалаган жерде» деген телевидение репортажы алгъанды. Репортажда регионну турист онглары кёргозтюлюп, ол кыарачулары толму магъаналылыккыны бла сейирсидиргенди.

Дагъыда бир видеофильм да белгиленгенди, ол «Бизни

Кавказ» кыйын жоллада барыу жаны бла турист фестивалыны эсеплерине кёре кыуралгъанды. Ол «Событийный туризм» бёлюмде экинчи жерге тийишли болганды.

- Быллай эришиулеге кыатышуу электрон медиа ресурсланы эмда СМИ-лени хайырындан республиканы проектлерин бла турист онгларын кенг белгили этерге, бёлюмюню алчы специалистлерини оюмларын эшитирге, Россейни башха-башха регионларындан партнёрла бла жангы байламлыккыла кыуаргъа амалды, - дейди Ольга Погребняк.

Финалгъа Россейни 54 регионундан 250 чакълы бир проект кыошулгъанды, андан сора да Евразияны 5 кыралындан

20 белгили эксперт. Битеу да бирге 700-ден артыккы заявка берилгенди.

Ишлени 21 адамдан кыуралгъан эксперт кыауум тинтгенди,

аны санына федерал телеканалланы келечилери, продюсерле, режиссёрла, маркетинг жаны бла устала эм халкыла аралы экспертле киргенди.

Жолла

Булунгузгъа терк жетерча

Къабарты-Малкъарда узунлугъу 25 километр болгъан «Экинчи Чегем-Булунгу» – автомобиль жолда жангыртыу ишле бардырыла турадыла. Кыурулуш ишле «Инфраструктураны жашау ючюн» миллет проектте тийишлиликде тамамланыладыла, деп билдириледи КъМР-ни Башчысыны МАХ-да каналында.

Бюгюнлюкге жолчула жолну эки жанына кыуолгъан зыгъырыны эм суу баргъан илипинлени жарашдырадыла, андан сора чунгурла боллуккы жерлени кючлендиредиле.

Андан сора да, специалистле жолгъа бетон кыатыш асфальтны экинчи кыатысын саладыла, жол бир бирге кыошулгъан эм башха жерге кетген жерлени тюзетип кюрешедиле.

Жангыртылган жол бу тийреледе орналган элле бла транспорт байламлыккыны жюрютюрге эмда бу жерледе туризмни айнатыргъа жангы онгла берликди. Белгиленгенге кёре, сагъынылган жолда кыурулуш ишле 2026 жылны аягына толусунай бошальгъа керекдиде, деп айтылады билдириуде.

Агъач мюлкде урунганланы кюнүне

Чакъзъан терекге булбул кьонар

Жыл сайын сентябрьни хар ючюнчю ыйых кюнюнде агъач мюлкде урунганла профессионал байрамларын белгилейдире. Быйыл ол 20 сентябрьге тюшеди. Ол 1977 жылда 18 сентябрьде «Агъач законодательство» кьабыл этилгенине жораланн- ганды. Россейни бирси регионларындача, Къабарты-Малкъарда да ол кюн айыр- малы ишчилени белгилеу кьууанч халда ётеди. Аны аллында биз бу жол «Чегем лесничествону» Тёбен Чегемде участогуну агъачына башчылыкъ этген Сарбашланы Мустафаны жашы Тахир бла тубешип, ишини юсюнден соргъанбыз.

Тахир 1961 жылда Тёбен Че- гемде туугъанды. Нальчикде кьурулуш техникумну бошагъ- андан сора, аскерде кьуллукъ этерге чакъырылгъанды. Андан кьайтхандан сора, элде агъач мюлкде станокда, тракторда эм башха усталыкъларда да кесин сынагъанды.

- Башха-башха жыллада Ша- лушкада жашла бла кьурулуш

минг гектар чакълы барды. Аны асламысы неда 10 минг гектар чакълы бири Тёбен Чегемни участогунда жетеди. Анга Тёбен Чегем, Хушто-Сырт, Эл-Тюбу, Булунгу эллени жерлери кире- диле.

Агъач фондун сакъларча, байыкъландырырча, уллу эмда кыйын иш бардырылады. Эр- кинликсиз файда тюшюрю

Кёбюсюнде ёртен кюнлюм жа- нында жайлыкълардан башлана- ды. Аллай кезиуде, сау болсунла, Нальчикде Къабарты-Малкъар- ны агъач мюлк эм агъачны сакъ- лау учрежденияны таматасы Кючмезланы Орионну кьолунда ишлеген от ёчюлтюучю кьауум мычымай жетеди. Аны себепли ангылатыу ишни магъанасы уллуду. Алай башха мадарла да этиледиле. Сёз ючюн, отну ёчюлтюрча кёлле ишленедиле, эскилери жангыртыладыла. Ахыр онтогъуз жылны ичинде мында от тюшюп, хата салмагъ- анын да белгилерчады,- деп кьошады Тахир.

Ол айтханнга кёре, бюгюн- люкде бу жаны бла ишлеге чырмау салырча сылтау жокъду. Жангы техника, оборудование болса, бек иги эди, алай бирси жерледе да болум былайды. Кадрла жетмегенлери ючюн ишчилеге аслам жумушну та- мамларгъа, кыйналыргъа да тюшеди, бютюнда тау жерледе урунганлагъа. Сёз ючюн, эртте участокда онжети адам урун- ганды, бюгюнлюкде уа аланы жумушларын тёртеулен толту- радыла. Белгиленген жорукъ- ладан чыгъаргъа жарамайды. Ол себепден жашла: участо- вый агъашчыны болушлукъчусу Байчеккуланы Идрис, мастерле Шакъманланы Расул бла Жара- шууланы Назир борчларын толту- рур ючюн, соллу кюнле излемей, кече-кюн демей кьармашадыла. Идрис агъач мюлкде урунганлы 25 жыл болады, башхала да ал- ты-жети жылдан аз ишлемейди- ле. Участокда энтта да беш-алты адам болса, бек иги боллукъ эди.

Арт заманда отлукъ бла иги жалчытмай башлагъанларын да белгилерге сюеме. Бирде, ке- рек болгъан сагъатда, аны кеси хакъыбызгъа алыргъа тюшебиз. Бир кюн кьалса да, башха кюн рейдге чыгъабыз. Андан сора да, айлыгъыбыз болмагъанча азды, ол да эрттеден жарсытхан шартладан бириди. Жыл сайын болумубуз иги боллукъду деп ышандыргъанлай турадыла, - дейди ушакъ нёгерим.

Сарбашланы Тахир юй бий- чеси Халимат бла кыыз бла эки жаш ёсдюргендиле, алагъа бийик билим алдыргъандыла. Танзиля Нальчикде «Натвори» деген чыгъармачылыкъ школда устазды. Магомет темирден абе- риле ишлеген цехде операторду, Азамат Шалушкада кьурулуш материалла сатхан тюкенде кьармашады.

Тахир кеси уа профессионал байрамлары бла коллегаларын алгъышлап, алагъа саулукъ, монглукъ, насып тежейди. «Биз- ге болушлукъ тапдыргъанлары ючюн КъМР-ни Табийгъат бай- лыкълар эмда экология министр- ствосуна, «Каббалклесхозгъа», Чегем районну администраци- сына, МВД-сыны, МЧС-ини келечилерине эмда башхалагъа ыразылыгъымы билдирирге сюе- ме», - дейди жигитибиз.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман. СУРАТДА: Сарбашланы Тахир бла баш агъашчы Наршаулары Муслим.

бригада кьурап, кьармашып тургъанбыз, кёбюсюнде ферма- лагъа ремонт этгенбиз. Ызы бла 1-чи эм 5-чи ремонт-кьурулуш управленияда, «Юность» ко- оперативде, Билим бериу эмда илму министерствода жалчытыу жаны бла инженер болуп тур- гъанма эм «Каббалкавтотран- сгаз» бёлюмню мастерскоюну таматасыны кьуллугъунда да урунганма. Аны жапханларын- дан сора, мадар излеп, жашла бла бирге станокда да мажарып, агъачдан абериле этген цех кьу- райбыз,- дейди Сарбаш улу.

Алагъа башчылыкъ а кьо- лундан кёлген, бу жаны бла ахшы сынамы болсунла Шах- мырзаланы Халис этип тургъан- ды. Биринчи кезиуде шинтикле ишлеп кюрешгендиле, ызы бла тепсиле, мебель эм башха затла да чыгъарып башлайдыла.

Ёсге сала айтсакъ, Тахирни атасы Мустафа кёп жылланы агъач мюлкде ишлеген, аны айныууна уллу кыйын салгъан, РСФСР-ни сыйлы агъашчысы болгъанды. Аны себепли ушакъ нёгерибиз аны агъашчы болуру- на атасы таукеллендиргенин эм ол сайлауна сокъуранмагъанын да айтады.

- Кюнлени биринде атабыз районну ол заманда агъач мюл- кюнню таматасы Олег Тхакахов бла келгенде, ол Тёбен Чегемде агъач мюлкде ишлерге чакъ- ырады. Ол заманда кесими башха усталыкъларда кёрсем да, гитчелигимден табийгъатха сый- меклигим, атабыз тутхан ишни огъурлулугъун, жууаплылыгъ- ын ангылап, анга тартылыуум хорлагъан сунама. Алай бла бюгюнлюкде ол кьуллукъда отуз жылгъа жуукъну урунама,- дей- ди жигитибиз.

Чегемни агъач мюлкю 2008 жылда кьуралгъанды. Бю- гюнлюкде аны уллулугъу 15 190

Итиниулук

Жансуйланы Кулистан.

кьатышханды. Уллу Хорламны 80-жыллыгъына аталгъан бай- рамда Шимал Осетия-Аланияда болгъандыла. Быйыл, Россейни халкъларыны бирликлерини жылында, орусла, белорусла, украинлиле, чеченлиле, ин- гушлула, осетинле, тюркюле, иранлыла, къабартылыла, мал- къарлыла жашагъан станицаны келечилери Къашхатауда, Жан- гы Малкъарда да болгъандыла, аллай бир миллетни адамлары станицада шухълукъда жашагъ- анларын кёргозтгендиле.

Маданият юйню директору Жансуйланы Кулистан бир жол республиканы ариу жерлери- ни суратларын жиберсенг эди деп тилейди. Табийгъатыбызны тюшюрюрге сыйген тёрт-беш авторну суратларын жибереме. Арада юч ыйык кетген болур

Ишлерин суюп тамамлагъанла

Александровская станицаны «Ок-тябрь» Маданият юйюнде ишлерине кёллери бла берил- ген адамла уруна- дыла, ай сайын кёр- мючле, концертле, халкъ солугъан ин- гирле кьураладыла. 22 кружокга уа гитче сабийчикледен баш- лап жыл санлары жетгенле жюрюй- дюле. Сёз ючюн, 82 жылы толгъан Любовь Шалина ре- спубликада, башха регионлада фести- вальлагъа да кьа- тышады.

Галина Башанова башчылыкъ этген «Станица» кьзакъ жырланы хору эки жыл мындан алгъа Ставропольда ша- харны кюнюн бел- гилеген байрамгъа

Ольга Устиченко сабийлени музыканы теориясына тюшондюредди.

эди. Бу жол баргъанымда уа, аладан уллу суратла этдирип, рамкалагъа салып, кёрмюч этер- ге хазырланып тургъанларын кёргозтдю.

Мында художестволу башчы болуп ишлеген да таулу кыыз Атмырзаланы Элеонорады. Ку- листан бла Элеонора не заманда да бир кьууанчланы бийик дара- жада ётдюредиле.

Шабат кюн болгъанына да кьа- рамай, З.Н. Контер атлы музыка школда (ол да Маданият юйде- ди) Ольга Устиченко сабийлени музыканы теориясына тюшон- дюре, Татьяна Столбинская да Назар Азаровну кыыл кьобузда согъаргъа юйрете тургъанлай бардыкъ. Бу кружоклагъа жо- рюген сабийле Саша бла Андрей Шумаковла, Айдар бла Алия Харисовла да бери суюп ке- ледиле.

Татьяна Столбинская сохтасы Назар Азаров бла.

Суратланы МАМАЙЛАНЫ Алий алгъанды.

Юйретиу

Къоркъуусузлукъну жорукъларын къайтаргъандыла

Россейни Ич ишле мини-стерствосуну Черек районда бѣлюмюню акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла инспекторлары школчула бла тюбешгенди. Сѣз жаш адамланы эркинликлерин сакълауну, экстремизмни бла терроризмни болдурмауну, Интернетде къоркъуусузлукъну юслеринден баргъанды.

Право низамны сакълаучула банк картала бла байламлы аманлыкъланы ангылатыугъа энчи эс бургъандыла. Школчулагъа банк карталарын башха адамлагъа берип, аланы юсю бла ишекли финанс жумушла бардыруу, ахча ѳтдюрюу къаллай хата келтиргенин, быллай кезиуледе жууап тутаргъа тюшеригин айтхандыла.

Полициячыла жаш адамланы социальный сетьледе сакъ болургъа да юйретгенди. Алагъа терк эм жѳнгил байыкъланыуну юсюнден айтхан-

лагъа ышанмазгъа, ишекли болсала уа, жууукъларына, устазларына билдирге, ала бла кѳнгеширге кереклисин чертгенди.

Тюбешиу ушакъ халда баргъанды. Жаш адамла къонакълагъа соруула бергенди, Интернетде къоркъуусузлукъну жорукъларына юй-

реннгендиле эмда кеслерини оюмларын айтхандыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима
хазырлагъанды.

Ыразылыкъ

Ариу эсгериуле къойгъандыла

Россейни МВД-сыны Зольск районда бѣлюмюню полициячыларына Жылы-Сууда жолда машина сынып, юйюрге болушлукъ керек болгъаныны юсюнден билдиредиле. Жерине жетгенлей, право низамны сакълаучула машинада кемчиликни ачыкълап, аны терк окъуна кетере-

диле. Ала машинаны ишлеп башлагъанын кѳрюп, юйюрюню баргъан жерлерине ашыргъандыла.

Бир кесекден а КъМР-де МВД-ны де-журный бѣлюмюне юйюрюню башчысы сѳлешип, полициячыла тамата лейтенант Ахмед Хурановха бла тамата сержант

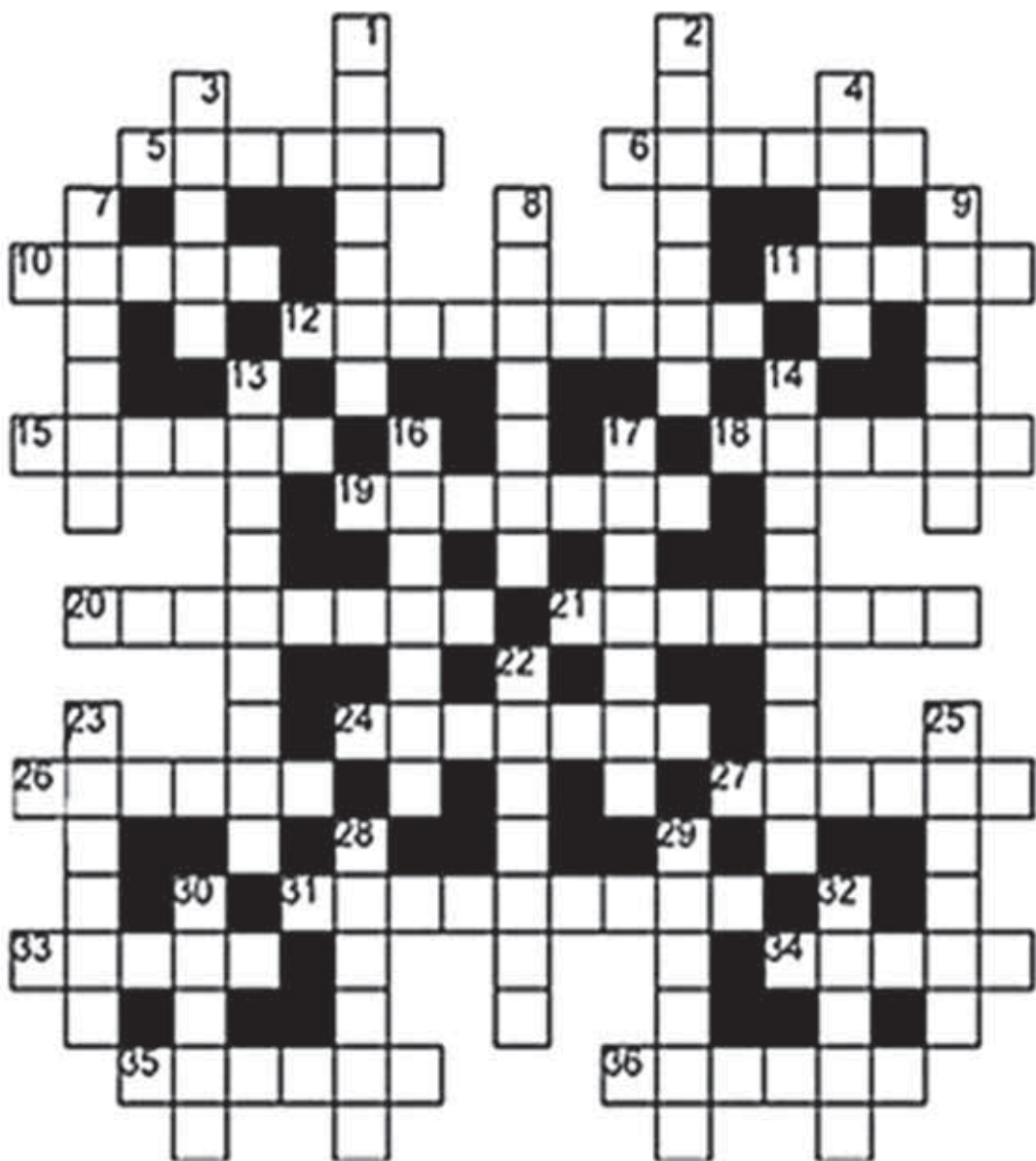
Ислам Мешевге ыразылыгъын билдиргенди. Эр киши аланы профессионал сынамларыны, адамлыкъ ышанларыны хайырындан жолоучулукъ, республика саулайда ариу эсгериуле къойгъанларын айтханды.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима
хазырлагъанды.

СѢЗБЕР

ЭНИНЕ: 5. Жип. 6. Быстыр такъган бау. 10. Хатагъа алай да айтадыла. 11. Эр кишиле хапарлашыргъа жыйылыучу жер. 12. Кѳчюп айланыучу къарашинли халкъ. 15. Адамны затха ыразы болмагъанын билдирген сѳзю. 18. Таулу кийизни тюрюсю. 19. Айырма зат, сѳз ючюн, назму. 20. Ол шарт адамны бек къыйнайды. 21. Биреуню къууанчына къууаннганын билдириу. 24. Бир бири бла тап байламлыкъда жашау. 26. Тери машок. 27. Тылыны кѳпдюрюучю зат. 31. Дауурсуз заман. 33. Жыртылган жерге аны да салыучудула. 34. Бриллиантны аны бла ѳнчелейди. 35. Азияда къолан тау. 36. Гюржюню патчах къызы.

ЎРЕСИНЕ: 1. Кимге да керекли ишан. 2. Тюрк халкъладан бирини адамы. 3. Кѳз атыу. 4. Ток жипле анга тагъылып барадыла. 7. Къобуз таууш. 8. Чыпчыкъ. 9. Азияда бир миллетни адамы. 13. Эрттеден бери кѳрмеген жууукъ адамынга туугъан сезим. 14. Спорт бла кюрешгенлени бири. 16. Адамны терисин саргъалтхан ауруу. 17. Не этерге билмеген, жарсылу адам. 22. Бир магъаналы жерни аманатын сакълагъан адам. 23. Жумушакъ кѳгетни тюрюсю. 25. Адам ол дуняда ары тюшеди. 28. Жау. 29. Муслийманла суйген байрам. 30. Кысха кюлкюлю хапарчыкъла. 32. Къуругъан нартох сабакъ.

Газетни 110-чу номеринде басмаланган сѳзберни жууаплары:

Энине: 1. Кырпакъ. 5. Габара. 6. Алысын. 8. Уртлам. 10. Ийнар. 11. Сыгын. 12. Шаудан. 19. Рамазан. 20. Кытайлы. 21. Абидат. 22. Ариулукъ. 24. Кырарач. 27. Атаул. 30. Сехле. 31. Нарат. 32. Тахлыкъ. 33. Шашхан. 34. Арауан. 35. Къодана.

Ўресине: 1. Кырауаш. 2. Кыаламан. 3. Байракъ. 4. Жыйрыкъ. 7. Айтым. 9. Чырай. 13. Адабият. 14. Алдаучу. 15. Аркъан. 16. Базук. 17. Чыран. 18. Жырчы. 23. Илкер. 25. Чуваш. 26. Аламат. 27. Алтаякъ. 28. Лактырда. 29. Кыаптал.

Ангылатыу

Ожакълагъа сакъ болушгъуз

Жылыу бла жалчытыу кезиу башлана турады, аны сѳбепли юйде ожакълагъа бла хауа айланган быргъылагъа тынгылы кыараргъа керекди, деп эсге салгъандыла «Газпром газораспределение Нальчик» компанияда.

Ол магъаналы жумушду, юйню жылыуун, ичинде таплыгъын сакъларгъа болушады, эм башы уа - сизни юйюрюгюню къоркъуусузлукън жалчытады.

Вентиляция терс ишлей неда арталлыда жокъ эсе, газ приборланы хайырланыу къоркъуула болады. Быллай кезиуледе отоуда уулу (угар) газ жыйылыргъа боллукъду: тюрюсюне неда ийиси болмагъаны ючюн аны эслеген неда сезген бек къыйынды. Не аз болса да, ол саулыкъгъа уллу заран салады.

Ууланууну кѳп тюбеген сылтауларындан бири - «ызына айланган тартыу» деген затды. Ол а неди: куйген газ тышына чыгыууну орунуна жангыдан отоугъа къайтады. Алай а, сѳз ючюн, вентиляция системаны тюрлендиргенден неда ваннада хауаны тышына кюч бла тартхан затны салгъандан сора болады.

Ожакъ тап ишлегенин жука къагъытны вентиляция тешикни аллына жетдирип кесигиз да билликсиз. Кыагъыт анга жабыша эсе, тартыу барды, жеринде тура эсе уа, газ приборланы хайырланыргъа жарамайды.

Эсигизде болсун: къыйын болумла чыкъсала, 04, 104 (сотовой бла) неда 112 номерлеге сѳлеширге керекди. Авария газ служба кече-кюн да ишлейди.

Специалистле дагъыда юйге хауада газны сезген датчикле салыргъа чакъырадыла. Ала отоуда метан неда угар болгъаныны юсюнден заманында билдирликдиле.

Шѳндюгю жорукълагъа кѳре ожакъланы бла вентиляция каналланы тинтиу эмда керек болса, тазалау жылда юч кереден аз болмазгъа керекди. Иѳли юйледе анда жашагъанла кеслери, кѳп фатарлы юйледе болумгъа уа аланы жумушларына кыарагъан компанияла (УК, ТСЖ, ЖСК) жууаплыдыла. Тинтиу бардырылмаса, инсанла администрациягъа неда надзор органлагъа тарыгъыргъа эркинди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Оператив штаб

Салынган буйрукъла толтурулгъандыла

КъМР-де Оператив штаб быйыл 16 сентябрьде терроризмге къажау юйрениуле бардыргъанды. Анга КъМР-де УФСБ-ны, Ич ишле министерствону, РФ-ни Следствие комитетини регионда бѣлюмюню, МЧС-ни, Росгвардияны аскерчилери, кырал эм жер-жерли власть органланы къуллукъчулары къатышхандыла. Терактны тохтатыу, право низамны сакълаучула быллай болумлада толтургъан мадарларыны хайырлылыкълары сюзюлгенди.

Дагъыда терактны алгъадан ачыкълау, аны хатасын кетериу жаны бла жорукъланы къайтаргъандыла. Юйрениуледе салынган буйрукъла толтурулгъандыла, деп билдиргенди бизге Оператив штабны пресс-службасындан.

ТОКЪЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Билдириу

Тарыгъыулагъа бла тилеклеге тынгыларыкъдыла

Быйыл 24 сентябрьде КъМР-ни прокуратурасыны мекаямында (Нальчик шахар, Кыулийланы Кыайсын атлы орам, 16-чы мекаям) ведомствону башчысы Николай Хабаров бла предпринимательлени эркинликлери жаны бла уполномоченный Юрий Афасижев бизнесменле бла тюбешип, аланы тарыгъуларына бла тилеклерине тынгыларыкъдыла.

Приѳм 10:00 сагъатда башланырыкъды. Тюбешиуге къатышыргъа суйгенле 8 (8662) 40-20-48, 42-29-05 телефон номерлеге сѳлешип, жазылыргъа керекдиле.

Бокс

Эсеплери бла кыуандыргандыла

КъМР-ни Спорт министерствосундан билдиргенлерича, Нальчикде Адыглары кюнюне аталып, боксдан халкъла аралы эришиуле бар-

дырылгандыла. Анга Къабарты-Малкъар бла Абхазия республикалары жыйымдыкъ командалары къатышхандыла.

Алай бла турнирни ахырында Къабарты-Малкъарны командасы кьонакъланы 15:3 эсеп бла онглаганды.

Аладан кеслерини ауурлукъ кыаумларында Къулийланы Осман, Князланы Имран, Цийкъанланы Арсен, Къудайланы Алим, Амир Вороков, Тамерлан Семенов, Аслан Гучапшев, Дамир Шиков, Кьонакъланы Амир, Ибрагим Дикинов, Исмаил Шохаев, Дамир Пшуков, Ислам Пшунов, Тембулат Сокуров эм Имран Жантевроков хорлагандыла.

Биринчи жерге чыкъгъанла кубоклагъа, майдаллагъа эм эсде кыалырча саугъалагъа тийишли болгандыла.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Жандауурлукъ

Энергетикледен элге себеплик

Огъары Малкъарны больницасына «РусГидро» компания биохимия тинтиуле этерге жараулу медицина оборудование бергенди. Бу затны ары элтип, специалистлени да анда ишлерге юйретгенлеринден сора, аны бир кыауум эллиге кыарагъанда хайырланнгандыла.

Бу элде беш минг чакълы адам жашайды. Къанны биохимия эмда битеулю анализлерин этерча, алагъа ары дери Нальчикге барыргъа тюшгенди. Энди уа аны жеринде тамамларгъа боллукъду. Бу оборудование къанны тинтип, хар несин да бир кюнню ичинде туура этеди. Ары дери уа иги кесек заманны сакъларгъа тюше эди.

- Огъары Малкъар бизге картада кёрюннген бир бош белги туюлджо: анда гитче гидроэлектростанция барды, – дегенди

«РусГидро»-ну Къабарты-Малкъарда бёлюмюню башчысы Виталий Тотров. — Аны ючюн бизни энергетикле жашагъан эмда урунган элге себеплик этиуню,

аны социал инфраструктурасын айнытугъа къатышыуну энчи борчха санайбыз. Адамланы сау-лукъларын жалчытыуда кыызгъаныргъа жарамайды. Шёндюго диагностика амалла эллилеге берилгени бизни кыуандырады.

- Анализлени кеслери алларына этген аппаратла бизни лабораториябызны онгларын игилендиредиле, – дегенди Огъары Малкъарны багъыу учреждениасыны тамата врачы Чаналаны Аслижан. – Къараугъа келген адамны халын врач жеринде окъуна кёрюп, ол неден кыйналгъанын тохташдырып, тийишли багъыу амалны сайларгъа боллукъду. Адамла быллай жумушлары бла Нальчикге барып айланырыкъ туюлджо энди. Элде жашагъанланы атындан компаниягъа ыразылыгъымы билдирирге суюме.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Табийгъат

Таулада кюз арты

Былымчы Беккиланы Омар бизге жиберген суратны ал жанында терек тизгинни кёребиз. Быланы жыйырманчы ёмюрню 70-чи жылланы аллында жыл саны жетген акъсакъл Гочияланы Паша Чегемден Былымгъа кёчюп келгенинде орнатханды. Аланы сол жанында юю да барды.

Терекледен ары Былымны кыбыла жанында орналгъан Местпром элни бахчалары эм юйлеры

кёрюнедиле. Ауузну эки жанында – биченликле эм жайлыкъла. Суратны онг жанында – Гестенти суу эм Чегемге баргъан улуу жол. Кёз кёрген жерде бир бирлерине ушагъан эки тау кёрюнеди. Кышны келгени алагъа кыар жауса билинеди, жаз башы келгени уа – алада кыар эрисе. Кюз арты уа битеу таулада ариуду, сейирликди эм тамашады.

Таулу кыыз

Мамашланы Джамиля

Мамашланы Казбекни кыза Джамиля Нальчикде ёсгенди. Москвада Россейни экономика университетинде айырмалы окъуп, ол «Плехановская гордость» атлы сауыгъа тийишли болганды. Швецияны Лунд шахарында магистратураны тау-усханды. Бююнлюкде кыралыбызны ара шахарында «Марс» халкъла аралы компанияда кыауумну башчысы болуп ишлейди.

«Таулу кыыз» эришиуде хорлагъанны аты 2026 жылда декабрьде белгили боллукъду.

Къармашыулукъ

Тюрлениулеге келишип урунадыла

Россейни Банкыны «Регионланы экономикасы» жангы доклады чыкъгъанды. Анда гитче эмда орта предприятияла кеслерини ишлерин тюрлене баргъан экономикагъа, логистикагъа, отлукъ рынокда чеклениулеге, налог жангычылыкъларгъа эмда сурам азайгъанына келишдирирге кюрешгенлерини юсюнден айтылады.

Финанс учрежденияны Къабарты-Малкъарда бёлюмюнден билдиргенлерича, предпринимательле кьоранчларын азайтадыла, логистиканы тюрлендиредиле, ишлерин да башхача кыуаргъа кюрешедиле. Сёз ючюн, республикада сют завод ол умутда маршрутланы жангыдан жарашдырып, кесине сатыучула излейди.

Болумлагъа келишиу амалла ишни энчилигине кёре боладыла. Юлгоге, сатыу-алыу бла кюрешген предприятияла, кьоранчла ёсюп эмда сурам тюшюп башлагъанын сезип, жангы алычуланы излейдиле, багъларын тюрлендиредиле,

рынокда алгъан жерлерин тийишдиредиле. Къабарты-Малкъарда компанияладан бири мында жеринде жангы келишимле кыурап, кшошакъ халда кыыстырыкъла этгенди.

Бир-бир предприятияла багъларын кётюрюрге ашыкъмай тебирегендиле. Бир жаны бла алып кыарагъанда, ол сурам азайгъаны бла да байламлыды. Аны ючюн быйыл июльда связь амалла, инструментле, оборудование, электроника эмда техника учузуракъ болгандыла.

Эсигизге салайыкъ, Россейни Банкы «Регионланы экономикасы» докладда информацияны ключевой ставканы чыгъаргъанда хайырланады. Материалны хазырлагъанда, официальный статистика бла бирге сорууланы эсеплерин да аладыла. Алагъа уа 15 мингден артыкъ предприятие къатышады, ол санда Къабарты-Малкъардан 135.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Баш редактор КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан РЕДКОЛЛЕГИЯ: ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш ред. орунбасары), ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш ред. орунбасары) КЕТЕНЧИЛАНЫ Зулфия (жууаплы секретарь), МУСУКАЛАНЫ Сакинат, ТИКАЛАНЫ Фатима, ТРАМЛАНЫ Зухура, УЛБАШЛАНЫ Мурат.	ТЕЛЕФОНЛА: Редакторну приёмный – 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь – 40-28-97. Секретариат – 40-93-62. Корректорла, специалистле – 42-63-52. Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кьоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди. Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893 Газетни басмагъа “КъМР-Медиа” ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди. Газет “Издательство “Южный регион” ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а	Номерге графикте кёре 19.00 сагъатда кьол салынады. 20.00 сагъатда кьол салыннганды. ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА: Османланы Хыйса – дежурный редактор; Бийчеккуланы Жаннета (1,2,3,4-чю бетле), Баллиланы Феруза (9,10,11,12-чи бетле) – корректорла. Тиражы 1627 экз. Заказ № 2020 Багъасы 13 сомду.	РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ: 360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5. Электрон почта: elbor_50@mail.ru
---	---	--	---